

*Із ласкавим трепетом присвячую цю дрібну книжину
моїй любій та поштивій Матінці,
життя котрої не менше, ніж літературна праця,
було покладено на благо інших.*

Частина перша

Розділ перший

МОЯ ПЕРША ДОМІВКА

Розлогі милovidні луки з криштальним плесом ставка — перша місцина, котра чітко виринає у моїй пам'яті. Над водою хилилися ряди тінистих дерев, а її віддалений край поріс очеретиною та помережився лататтям. За живоплотом по один бік виднілася рілля, а по інший, за хвірткою, можна було розгледіти будинок нашого хазяїна, зведений попри дорогу. На узвишші луку стримів хвойний гайок, а в пониззі, біля яру, журкотів струмок.

Малим, коли мені було несила наминати траву, я живився материним молоком. Удень гасав побіля неньки, а вночі впритул дотикався до неї. Коли шкварило сонце, ми вистоювали у тіні дерев, одразу ж біля ставка, а коли холонуло — ховалися в чудовий теплий сарай неподалік гайка.

Ледве-но я підріс і вже міг скубати траву, моя мама почала виходити вдень до праці, поверталася ж увечері.

Опріч мене, в лузі було ще шестеро лошаків; усі старші за мене; деякі — геть великі, майже наздогнали дорослих коней. Я шпарив з ними, прекрасно забавлявся; вкупі ми бігали галопом, огинали колами поле, аж поки не вибивались із сил. Бувало, наші грища зводилося до грубоців, і лошаки почасті кусалися та хвицалися не згірше, ніж басували.

Якось, коли ми надто розбрикалися, мама, заїржавши до мене, прикликала до себе, а тоді мовила:

— Мені хочеться, щоб ти зарубав на носі те, що скажу. Лошата, які водяться тут, — дуже добрі стригунці; втім, вони годяться для запрягання, тому, ясна річ, манерам не навчені. Ти ж — породистий і славного роду; твій батько здобув почесне ім'я в цих краях, а дідусь двічі виборював першість на кінних заїгах у Ньюмаркеті¹; твоя бабуся мала лагіднішу вдачу, ніж усі коні, котрих мені зроду доводилося знати, і, гадаю, тобі теж не випадало підловити мене на бриканні чи кусанні. Покладаюся, що й ти виростеш шляхетним та порядним, у жодному разі не наберешся паскудних звичок; сумлінно виконуватимеш свою роботу, гоже підніматимеш копитця, коли бігтимеш риссю, і ніколи не кусатимешся та хвицатимешся, навіть у розпалі гри.

Я ні на хвилину не забував настанови матері, бо знав, що вона хоч і немолода, проте вкрай мудра, тож наш господар дуже шанував її. Маму звали Дачес, тобто Герцогиня, однак він нерідко кликав її Пет².

Наш хазяїн був пристойним та добрим чолов'ягою. Він опікав нас годящими наїдками, достойним стійлом і ласкавим словом; розмовляв з нами люб'язно, як із власною малечею. Ми всі ревно прикипіли до нього, а моя мама любила його без краю. Щоразу, вгледівши господаря біля хвіртки, вона заходилася потішним іржанням і кидалася до нього. Він її гладив, пестив і запитував:

¹ Ньюмаркет — назва ринкового містечка, що належить до англійського графства Сафек (Саффелк), а заодно і зведеного там іподрому. Традиція офіційних кінних заїгів побутує в Ньюмаркеті з другої половини XVII століття. Відтак це місце по праву вважають кінною столицею країни.

² Пет — у перекладі з англ. «улюблена тварина, улюблениця».

— Ну, старенька Пет, як поживає твій малюк Чорнявчик?

Я мав чорну, воронú масть, тож він називав мене Чорнявчиком. Запитавши, як я, пригощав мене окрайцем хліба, що був невимовно смачнющий, а для мами десь-колись приносив морквину. До нього збігалися всі коні, проте, гадаю, ми були в найбільшій приязні. У ярмаркові дні моя мама завжди відвозила його до міста на легкій бідці¹.

Час до часу на поле наше заносило погонича Діка, котрий скубав із живоплоту ягоди ожини. Коли він насичувався по зав'язку, його розбирало бажання займатися тим, що називав бавлянкою з лошатами, — жбурляв у них камінцями і патиччям, аби ті щезали геть. Ми не надто зважали на того халамидника, бо нам під силу було дременути подалі; хоча нерідко камінь влучав у нас і завдавав неабиякого болю.

Якось бешкетник укотре затіяв таку забавку, й гадки не маючи, що на сусідній ниві порається господар, а він там був — спостерігав за тим, що коїться. Хазяїн прожогом перестрибнув через живопліт, спіймав Діка за руку й зарядив у вухо. Бідака заревів од несподіванки та болю. Тільки-но вгледівши господаря, ми підібралися ближче, аби побачити, що трапилося.

— Та ти паскуднику! — загорланив той, — я тебе вмить звідси витурю, пакоснику! Додумався — ганяти лошат! Та й уже не вперше, і не вдруге, проте, запевняю, востаннє. Ось... забирай свої гроші та шуруй додому; і щоби ноги твоєї більше не було на моїй фермі.

Відтоді ми ні разу не здибали Діка. А старий Даніель — чолов'яга, котрий доглядав за кіньми, був таким самим добрягою, як і хазяїн, тож надалі ми жили у благодаті.

² Бідка — двоколісний віз для одного коня.

ПОЛЮВАННЯ

Мені не виповнилося і двох років, коли трапилась оказія, котру повік не забуду. Було се напровесні. Вночі бралися заморозки, а легка мряка полонила ліси та луги. Я з іншими лошатами пасся у пониззі поля, аж звідкись віддалік до нас долинув відгомін, схожий на собачий гавкіт. Найстарший лошак підвів голову, нашорошив вуха й озвався: «Там гончаки!» І нараз пустився чвалом геть, решта табунця кинулася навздогін за ним до узгірка поля, звідки з-за живоплоту відкривався краєвид на низку поближніх полів. Моя мама і старий верховий кінь господаря також були поблизу та, здавалося, знали, в чому річ.

— Пси дорвалися до зайця, — проказала ненька, — тож коли вони гнатимуть його цією дорогою, станемо свідками полювання.

Минуло трохи часу — і ми угледіли гончаків. Пси мчали сусіднім полем зі сходами пшениці, яке прилягало до нашого. Я зроду не чув, аби собаки спромалися на такі звуки. Не гавкали, не завивали, не скавчали, а невгамовно і надривно видавали: «йо! йо-о-о! йо-о-о!» За собаками верхи на конях мчало багацько чоловіків, деякі з них були зодягнуті в зелені мисливські жакети, всі гнали прожогом. Старий кінь чмихнув і завзято глянув їм услід, а лошкакам запрагнулося пуститися галопом, утім, невдовзі гончаки щезли ген-ген у пониззі полів; і ось, схоже, схаменулися; гавкіт собак вщухнув, і вони розбіглися навсібіч, обнюхуючи землю.

— Пси утратили слід, — проказав старий кінь. — Напевно, заєць дремене геть.

— Який заєць? — запитав я.

— Ой! Мені невтямки, який заєць; цілком імовірно, що то може бути один із тих, які водяться у наших лісах; гончаки та мисливці кинуться вслід за будь-яким зайцем, на котрого натраплять.

І незабаром пси знову завели своєї: «йо! йо-о-о!», затим стрімголов укупі рвонули назад, помчали навпрямки до нашого луку, туди, де чорніла земля, а живопліт повиснув прямо над струмком.

— А тепер побачимо зайця, — зронила мати; й відразу по сказаному вигулькнув, наляканий до нестями вухань; він прошмигнув повз нас і гайнув до лісу. Пси шаснули услід, промайнули бережком, перескочили потічок і поспішили полем, а назирцем за ними шпарили мисливці. Шість, а чи то вісім вершників стрибали на конях напролом, упритул за собаками. Заєць поривався протиснутися через огорожу, але вона виявилася надто густою; вухань різко розвернувся, аби втекти іншим шляхом, однак було запізно. Гончаки з несамовитим лементом налетіли на нього; почувся вереск, і тут бідоласі настав край. Один із мисливців одразу ж пристрибав верхи і батогом розігнав собак, які вмент розтягнули би здобич. Чоловік підняв зайця догори, тримаючи за розтерзану, заюшену кров'ю лапу, і все товариство, здавалося, неабияк потішалось.

Я ж настільки очманів, що за тим видовищем одразу й не розгледів дійства край струмка; а от коли перевів туди погляд, побачив сумну картину: двоє добротних коней повалилось, один із них борсався у воді, а інший стугонів у траві. Перший їздець вигнався з води, заліплений багнукою, тим часом другий лежав ані руш.

— Чоловік зламав собі шию, — пояснила мама.

— Отримав по заслугі, — випалив один із лошаків.

Я був такої самої думки, правда, мама не поділяла її.

— Аж ніяк ні, — заперечила вона, — так не личить говорити, хай там як; мушу визнати, я стара і багацько бачила та чула на своєму віку, проте зроду не могла збагнути, чому люди настільки шаленіють од цього грища, вони нерідко калічаться, частенько переводять добрих коней, занапащають поля — і все заради нещасного зайця, лиса чи оленя, котрих могли здобути дедалі простіше; проте ми лише коні, неспроможні того осягнути.

Поки мама заводила своєї, ми стояли і споглядали. Багато вершників обступило молодика, хоча саме наш господар, котрий пильнував за тим, що відбувається, першим підняв потерпілого. Голова хлопця відкинулася назад, руки повисли, тож тепер усі набралися небувалої серйозності. Гомін ущух, навіть собаки принишкли і, схоже, второпали: негоже спіткало вершника. Палого понесли до будинку хазяїна. Згодом я довідався: той бідака — Джордж Ґордон — єдиний син тутешнього сквайра¹, вдатний, височенький хлопчина, гордість усієї сім'ї.

Тепер усі розбіглися врізнобіч: хто по лікаря, хто до коновала, а хто, безсумнівно, погнав і до сквайра Ґордона — доповісти, що спіткало його сина. Коли містер Бонд, коновал, прийшов обдивитися вороного коня, котрий навлежки стугонів на траві, то обмацав його всуціль та потрусив головою — одна нога була зламаною. Хтось згасав до будинку господаря і повернувся з рушницею; незабаром почулися лунке пахкання й моторошний лемент, — затим усе втихло: вороний кінь більше не ворушився.

¹ Есквайр або сквайр — первинно титул, а згодом дуже почесна форма звертання до молодиків у англomовних країнах. Слово «есквайр» має англо-норманське походження і позначає «щитоносця або довірену особу». Його використовували при листуванні у письмових джерелах раннього Середньовіччя.

Здається, моя мама вельми знітилася. Вона сказала, мовляв, здавна знала того коня, на ймення Роб Рой¹; він був скакуном хоч куди, не мав аніякого ганджу. Після того мати ніколи не заходила на той клаптик поля.

Кілька днів навпісля почувся протяжний церковний дзвін. Глипнувши на ворота, ми побачили довгу чудернацьку чорну карету, покриту також чорним полотном і запряжену вороними кіньми; за нею тягнулась інша, а тоді — ще одна і ще одна. Усі, без винятку, теж чорні. А дзвін відлунював і відлунював. То на церковне подвір'я везли молодого Гордона, аби поховати його там. Верховодити йому вже ніколи не випаде. Як далі повелися з Робом Роем, довідатися мені так і не довелось, однак я знав те, що все це затіяли заради єдиного блаженного зайця.

Розділ третій

МОЄ ОБКАТУВАННЯ

Тепер я ставав дедалі привабливішим; чорна шерсть робилася добротнішою та м'якшою, і належно вилискувала. Одна нога у мене була білою, на чолі також біліла зірка. Мене вважали гарним хоч воду пий, тож господар не квапився продавати, аж поки не досягну чотириліття. Він повторював, мовляв, хлоп'ятам не годиться працювати, як чоловікам, а лошаки не мають кряжити, як зрілі жеребці, поки цілком не приспіють.

Коли мені стукнуло чотири, старий сквайр Гордон прийшов на оглядини. Він пильно обдивлявся мої очі,

¹ Роб Рой — коня названо на честь Роберта Роя Мак-Ґрегора, горця, котрий вважається шотландським національним героєм та уособлює ненастанну боротьбу однієї малої людини проти усієї системи. Роб Роя нерідко порівнюють із Робіном Гудом, адже йому також вдавалося бути на крок попереду від злісних ворогів.

рот і ноги; обмацав усе як слід, затим поперед ним довелося пуститися ступою¹, тоді — риссю² й наостанок — чвалом³. Схоже, я припав йому до душі, тож він промовив: «Коли його нівроку обкатати, з нього вийде першорядний кінь». Хазяїн запевнив, що об'їздить мене самотужки, бо не хоче сполохати чи завдати мені прикрощів, і, не марнуючи часу, наступного дня взявся до справи.

Не всім відомо, що таке обкатування, тож поясню. Це позначає намагання привчити коня до сідла та вуздечки, призвичаїти його возити на спині чоловіка, жінку чи дитя; йти лишень так, як їм кортить, до того ж спокійно. Поза тим кінь має навикнути носити хомут⁴, підхвістя⁵ та шлеї⁶, та ще й незворушно стояти, коли його запрягають, а тоді позаду підкочують підводу або ж карету, тож просто рухатися ступою чи риссю, не тягнучи те все за собою, він уже не потрафить. І ось вимушений гнати чи йти повагом, як того заманеться візникові. Гривастий аніколи не повинен спуджуватися від побаченого, не правити балачки з іншими кіньми, не кусатися, не брикатися, не виявляти власну волю; проте повсякчас підкорятися волі господаря, хоч який зморений чи голодний. Хай там як, найгірше з усього те, що коли кінь в упряжі, йому наказано гарцювати від

¹ Ступа — найповільніший алюр (кінська хода).

² Рись (крус) — швидкий алюр.

³ Чвал (галоп) — найшвидший алюр.

⁴ Хомут — кінська упряж на шию. Зазвичай має вигляд широкого шкіряного ремня.

⁵ Підхвістя — пасок, що відходить від сідла й опускається під хвостом коня та допомагає сідлу не сунутися вперед. Зазвичай комплектують із нагрудником.

⁶ Шлеї (наритники) — частина кінської збруї у вигляді широкого ремня, що проходить від хомута довкола тулуба та підтримує поперечні ремні.

радості чи то прилягти від втоми. Як бачите, обкатування — справа не з легких.

Тому, ясна річ, вживатися з поводом та недоузтком¹ доводилося довгенько, як і миритися зі спокійним водінням полями й доріжками. Втім, тепер мене спіткали вудила² та вуздечки³. Хазяїн зазвичай підготовував мене вівсом, а після неабиякого задобрювання запихав мені в рота вудило та гнuzдав вуздечкою; ох і паскудство! Той, хто зроду не тримав у роті вудило, не зможе навіть здогадатися, що то за паршиве відчуття. Чималий стрижень холодної залізяки, завтовшки, як чоловічий палець, запихають тобі до рота, затискають поміж зубів, поверх язика, а до його кінців, котрі виступають із кутиків рота, хутко прикріплюють ремінці. Вони опоясують голову, оперізують горло, окільцьовують ніс, облягають підборіддя так, що ні за що у світі несила спекатися від цієї мерзеної важкої штуковини; наскільки ж вона паскудна! Так, безмірно паскудна! Принаймні такою вона мені видавалася; правда, я знав: таке ж вудило носила моя мама, коли вибиралася кудись; та й усеньких коней, коли ті підрастають, споряджають так само. Тому з годящим вівсом, пестощами хазяїна, ласкавим слівцем та приязним поводженням я все ж привчився до вуздечки та до вудил.

Далі на черзі було сідло, хоча воно й на половину не зрівнялося з пережитим поганством. Поки старий Даніель притримував мою голову, хазяїн напрочуд лагідно прилаштував сидельце на спину. Затим швидесенько

¹ Недоуздок — вуздечка без вудил.

² Вудила — предмет збруї у вигляді, з'єднаних між собою залізних стрижнів, що їх кріплять до ременів вуздечки; ними гнuzдають коней та інших тварин.

³ Вуздечка — частина кінської збруї, котру зачіпають за вудила іздової тварини для керування нею.

оперезав мій живіт попругами¹, при тому погладжуючи і весь час заговорюючи. Опісля дісталася жменька вівса, а ще мене дрібку поводили. Так господар вчиняв день у день, аж поки я не почав нипати, а де ж то мій овес та сідло. Насамкінець одного ранку хазяїн умостився на моїй спині й поїхав верхи довкола лугу, встеленого м'якою травою. Від того мене явно переповнювали дивацькі відчуття, хоча, мушу визнати, радше горувала гордість, що несу свого господаря. Він день при дні потроху катався на мені, тож невдовзі я почав призвичаюватися.

Черговою неприємністю, котра чигала на мене, виявилось підковування. Ох, непереливки ж було попервах! Хазяїн подався зі мною до кузні, щоби довідатися, чи раптом я де не скалічився чи то не набрався ляку. Коваль обхопив рукою мою ногу, а тоді одне за одним узявся підчищати копитця. Не боліло, тому я смиренно стояв на трьох, коли він порався над четвертою. Давши тому лад, коваль потягнувся за куснем залізаччя, що вигином повторював копито, до якого і приклав отой виріб, після чого вухналями² прибив тufельку на мені, так, аби вона міцно трималася. Ноги обважніли, і я став геть незграбним, одначе незабаром вбувся.

Відтоді я багато чим запасся, господар надалі схиляв мене перед збруєю, до того ж новісіньких витребенюк для носіння додалося. Насамперед — обтяжливий твердий хомут, який начепили прямо на шию, вуздечка з великими боковими щитками, котрі затуляли зір. Їх

1 Попруга — предмет кінської збруї, що має вигляд широкого ремня, яким оперізують черево коня, таким чином закріплюючи сідло.

2 Вухналь (ухналь) — цвях, який використовують для підковування коней, забиваючи його в копито.

ще називають наочниками, шорами¹, то й справді шори, себто ширми, бо в них не можна нічого розгледіти по боках, хіба те, що попереду. Затим на підході було мале сидельце з осоружним давким паском, який проходив під моїм хвостом; тож і звали його підхвістям. Я терпіти не міг того підхвістя! Щоби натягти його, мій довгий хвіст розділяли навпіл і пронизували через ремінець. Він був заледве кращим від вудила. Мене зроду не доймало дужче бажання хвицнути, проте хіба можна копнути такого доброго господаря?! Тому згодом я звикся з усім та був ладен виконувати роботу не згірше мами.

Мушу згадати про ще один епізод зі свого вишколу, який я завше вважав напрочуд корисним. Якось хазяїн спровадив мене на два тижні до прилеглого фермерського угіддя, що мало луг, по один бік котрого пролягала залізниця. Там серед овець та корів притулився і я.

Повік не забуду ту мить, коли потяг уперше промчав повз мене. Я саме нишком пасся край огорожі, котра відділяла луг од залізниці, аж ось у далині пролунав дивацький звук. Я й не встиг збагнути, звідкіля він доносився, як довготелесий чорний велетень, котрий пахкав димом, із тарахкотінням пролетів мимо мене, майнув так, що ледь подих можна було перевести. Я розвернувся й учвал пошпарив до віддаленого краю луку, де довгенько простоював, чмихаючи від спантеличення та переляку. За день луг минуло багацько потягів, правда, деякі їхали повільніше; вони прямували до розташованої поблизу станції і перед зупинкою нерідко жажнюче верещали або стугоніли. Для мене ці звуки видавалися геть нестерпними, проте корови мирно та невпинно ру-

¹ Наочники (рідше шори) — елемент кінської упряжі, що з'єднується з вуздечкою і має вигляд щитків, котрі насуваються на очі та унеможливають боковий зір тварини. Таким чином кінь дивиться тільки прямо, не полохається інших коней, котрі можуть підбігти позаду.

мигали собі, навіть не підводили голови, коли чергова чорна моторошна штуковина з пахканням та скреготом проминала нас.

Перші кілька днів мені й шматок у горло не ліз, хоча, коли збагнув, що це жаске створіння ніколи не з'їжджає на поле та жодним чином не кривдить мене, то припинив зважати на нього, і зовсім скоро його поява хвилювала мене приблизно так само, як овець та корів.

Відтоді мені судилося бачити чимало коней, котрі вельми насторожувалися і побивалися від єдиного вигляду чи відзвуку паротяга, проте завдяки дбайливому піклуванню господаря страх від поїзда не збирав мене ні тоді, коли я був на залізничній станції, ні коли хистився у стійлі.

Тож, якщо комусь і заманулося нічогенько так обкатати молодого коника, можете взяти приклад.

Мене частенько запрягали в парі з матір'ю, бо вона мала гарну ходу, і я був ладен цього повчитися. Ненька за кожної нагоди повторювала: «Що сильніше годитиму людям, то краще вони будуть ставитися до мене. По-справжньому розумний кінь не забуває цього ні на мить».

— Одначе, — докидала вона, — світ кишить від засилля різних людей. Поміж них знайдуться добрі дбайливці, як наш хазяїн, служити таким — честь для будь-якого коня. Утім, трапляються злі та немилосердні, котрим ніколи не варто довіряти й собаку, не те що коня. Поза тим світ повниться силою-силенною безглуздох людей, марнославних, неотесаних і недбайливих, які ніколи не завдають собі клопоту подумати про інших. Саме вони переводять коней найдужче. Їм просто не вистачає клепок. Вони ненавмисно, проте таки завдають кривди. Я плекаю сподівання, що ти потрапиш у добрі руки. І все ж коні ніколи не знають, хто може придбати їх; хто керуватиме ними. Тут

уже який нам жереб випаде. Хай там як, закликаю тебе: куди би не занесла доля, роби все, що під силу, і зберігай при тому своє чесне ім'я.

Розділ четвертий

БІРТВІК-ПАРК

Теперечки я простоював у стійлі. Кожен Божий день мою шерсть конче напуцовували, аж поки вона не вилискувала, наче крило гайворона. А коли почався травень, сквайр Ґордон спровадив гінця, котрий забрав мене до садиби.

— Бувай, Чорнявчику! Будь славним конем і завжди роби все, що до снаги, — сказав наостанок господар.

Відповісти: «Бувайте!» було несила, тому я просто доторкнувся носом до його долоні. Він же лагідно погладив мене. Так я й покинув свою першу домівку. І оскільки не один рік прожив у сквайра Ґордона, вочевидь, годиться бодай трохи розповісти про цю місцину.

Садиба сквайра Ґордона розкинулася на околиці села Біртвік. Заїзд сюди пролягав через величезні залізні ворота, коло яких була сторожка. Від них рівненько вимощена доріжка слалася поміж засилля кремезних старих дерев. Далі виднілися інші ворота зі сторожкою — перед будинком, оточеним садом. Ще далі тягнулися загороджене пасовище, старий фруктовий сад і стайні. У конюшні містилося чимало коней та екіпажів; утім, не зайвим буде описати стайню, в яку мене привели. То було просторе приміщення з чотирма добротними стійлами та величезними вікнами, що відчинялися на обійстя, тож у стайні завжди було свіжо і приємно.

Перше стійло нагадувало величезний квадрат і зачинаялося на дерев'яні ворітця; решта були звичайнісінь-

кими стійлами, непоганими, проте дедалі меншими; з низькими годівницями для сіна і невисокими яслами для зерна. Те, перше, називають денником¹, бо кінь, який жив там, цілоденно був без прив'язі й вільно робив те, що йому заманеться. Чудова справа — мати такий от денник.

У таке чудесне приміщення мене й привів конюх. Там було охайно, мило та свіжо. Мені зроду не траплялася краща оселя. Стіни, які обступили довкола, виявилися не надто високі, тож крізь залізне пруття, прилаштоване поверх перегородок, я міг розгледіти, що відбувається за ними.

Конюх дав мені багацько добірного вівса, погладив мене, ласкаво промовив щось, а тоді пішов.

Коли я ум'яв зерно, то взявся роздивлятися навсібіч. У сусідньому стійлі стояв гладкий сірий поні з густою гривною і пишним хвостом, гарненькою головою та невеличким задиркуватим носом.

Я закинув голову до залізних прутів поверх стіни та озвався:

— Як ся маєш? Як тебе звати?

Поні повернувся, наскільки це дозволяла йому прив'язь, підвів голову й відповів:

— Моє ім'я — Втіхоніг. І я дуже привабливий. Катаю на спині юних панянок, а коли-не-коли наша господиня вмощується у низеньке крісло — і я вожу її. Вони обожнюють мене, Джеймс — також. Виходить, ти мешкатимеш поруч у деннику?

— Атож, — підтвердив я.

— Гарзд, — мовив поні. — Сподіваюся, ти доброзичливий, а то мені не до вподоби сусідити з кусючкою.

¹ Денник — відгороджене місце для утримання тварин, переважно племінних та скакових коней, котре значно більше, ніж стійло, відтак, як правило, тварина в ньому перебуває без прив'язі.

Аж ось зі стійла позаду Втіхонога вигулькнула коняча голова із дещо прищуленими вухами і, як видавалося, лихим поглядом. То була висока гніда кобила з довгою принадною шиєю. Спопеливши мене позирком, вона проказала:

— Отже, то через тебе мене виставили з мого ж денника?.. Дивно якось виходить, коли ні сіло ні впало являється такий лошачок, як ти, і випихає даму з її власних апартаментів.

— Даруйте, — відповів я. — Зрештою, я нікого й нізвідки не видворив. Чолов'яга, котрий забрав мене, привів прямісінько сюди. І тут мені несила чимось зарадити. Але мушу зауважити стосовно лошачка: мені виповнилося чотири роки, тож я — дорослий кінь. До того ж ніколи не чванився перед жеребцями чи кобилками. Мені кортить жити у злагоді.

— Ну нехай, — гугнявила кобила, — побачимо, як поведеться. Певна річ, я не горю бажанням гиркатись із таким зеленим лошаком, як ти.

Я вирішив не мозолити язик у відповідь.

Пополудні, коли кобилу забрали, Втіхоніг почав набалакувати на неї.

— Бач, річ ось у чому, — завів своєї Втіхоніг, — вона має паскудну звичку кусатися та вгризатися, тому їй і дали таке поганяло — Джинджер¹, тобто імбир. Коли вона мешкала в деннику, то без ліку розпускала зуби. Якось так цягнула Джеймса за руку, що аж кров зацюрокотіла. Відтак міс Флора та міс Джесі, які нарадуватися не можуть мною, геть напудилися заходити до стайні. Колись вони вчащали до мене, приносячи всілякі смаколики: то яблуко, то моркву, то кусень хліба, хоча

¹ Джинджер — у перекладі означає «імбир». Як відомо, з цієї вічнозеленої азійської рослини добувають особливі спеції, що вирізняються гостротою смаку. Таку кличку тварині дали, вочевидь, саме через її дошкульність.

після того, як стійло зайняла Джинджер, заходити вже не наслідуються — ні крок ногою, тому я сильно затужив за ними. Покладаюся, що тепер вони знову навідуватимуться, якщо ти не гризло і не кусючка.

Я запевнив, мовляв, нічогісінько, крім трави, сіна та зерна зроду не брав на зуб, та й то тільки тоді, коли їм сіно, зерно чи хрупаю траву, й узагалі мені невтямки, що то за таку забавку Джинджер собі напирала.

— Хай там як, не думаю, ніби Джинджер цапається заради бавлянки, — відповів Втіхоніг. — То лише кепська звичка. Кобила падкує, бо ніхто й ніколи не ставився до неї з милосердям, то чом би не заклацати зубами?.. Авжеж, звичка в неї мерзенна, проте я певен: коли все, що вона повідає, — правда, тоді до приходу сюди мордуватись їй випало чимало. Джон щосили догоджає їй, Джеймс звивається мов біля збитого яйця, та й наш господар не хапається за батіг, якщо вона порастається як належить. Отож, гадаю, Джинджер могла би поводитися тут поважніше. Розумієш, — докинув він із виглядом мудрагелика, — мені вже дванадцять років, я набачився з лихвою на віку й ось що можу сказати: ліпшого місця для коня, ніж тут, у всій країні годі шукати. А Джон — найліпший у світі конюх. Тут він служить уже чотирнадцять років. Ну й де ще надигаєш такого благодушного парубка, як Джеймс?! Тож, хай там як, Джинджер сама проштрафилася, тому її і перевели з денника.

ЗМІСТ

Частина перша	5
<i>Розділ перший. Моя перша домівка</i>	5
<i>Розділ другий. Полювання</i>	8
<i>Розділ третій. Моє обкатування</i>	11
<i>Розділ четвертий. Біртвік-парк</i>	17
<i>Розділ п'ятий. Чудесний почин</i>	21
<i>Розділ шостий. Роздолля</i>	26
<i>Розділ сьомий. Джинджер</i>	28
<i>Розділ восьмий.</i> Продовження історії Джинджер	33
<i>Розділ дев'ятий. Втіхоніг</i>	38
<i>Розділ десятий. Розмова в саду</i>	42
<i>Розділ одинадцятий. Щиросердна розмова</i>	49
<i>Розділ дванадцятий. Буремний день</i>	53
<i>Розділ тринадцятий. Диявольська мітка</i>	57
<i>Розділ чотирнадцятий. Джеймс Говард</i>	60
<i>Розділ п'ятнадцятий. Конюх у літах</i>	64
<i>Розділ шістнадцятий. Пожежа</i>	68

<i>Розділ сімнадцятий. Оповідка Джона Менлі</i>	73
<i>Розділ вісімнадцятий. Виїзд до лікаря.....</i>	78
<i>Розділ дев'ятнадцятий. Лише з незнання</i>	82
<i>Розділ двадцятий. Джо Ґрін</i>	85
<i>Розділ двадцять перший. Розлучання.....</i>	89
Частина друга	93
<i>Розділ двадцять другий. Графський маєток</i>	93
<i>Розділ двадцять третій. Бунт за свободу.....</i>	98
<i>Розділ двадцять четвертий. Леді Енн, або Коняка-втікачка.....</i>	102
<i>Розділ двадцять п'ятий. Рубен Сміт</i>	109
<i>Розділ двадцять шостий. Яка ж розв'язка?!.....</i>	113
<i>Розділ двадцять сьомий. Підупалі та пущені поневіритись</i>	117
<i>Розділ двадцять восьмий. Кінь у найми та його візники</i>	120
<i>Розділ двадцять дев'ятий. Кокні.....</i>	124
<i>Розділ тридцятий. Крадій.....</i>	131
<i>Розділ тридцять перший. Ошуканство</i>	135
Частина третя	139
<i>Розділ тридцять другий. Кінський ярмарок</i>	139
<i>Розділ тридцять третій. Кінь у запрягу лондонського кеба.....</i>	143

<i>Розділ тридцять четвертий.</i>	
Старий бойовий кінь	148
<i>Розділ тридцять п'ятий. Джеррі Баркер</i>	154
<i>Розділ тридцять шостий. Кебом у неділю</i>	161
<i>Розділ тридцять сьомий. Золоте правило</i>	166
<i>Розділ тридцять восьмий.</i>	
Доллі та справдешній джентльмен	170
<i>Розділ тридцять дев'ятий. Злиденний Сем</i>	175
<i>Розділ сороковий. Горопашна Джинджер</i>	180
<i>Розділ сорок перший. М'ясник</i>	183
<i>Розділ сорок другий. Вибори</i>	187
<i>Розділ сорок третій. Друг пізнається в біді</i>	189
<i>Розділ сорок четвертий. Старий Капітан</i>	
і його наступник	195
<i>Розділ сорок п'ятий. Новий рік Джеррі</i>	201
Частина четверта	209
<i>Розділ сорок шостий. Джейкс і леді</i>	209
<i>Розділ сорок сьомий. Скрутні часи</i>	213
<i>Розділ сорок восьмий. Фермер Сароугуд</i>	
і його внук Віллі	218
<i>Розділ сорок дев'ятий.</i>	
Моя остання пристань	223